

ЛЕКСИЧНА И ДЕРИВАЦИЈНА СИСТЕМА РУСКИХ ДІЄСЛОВОХ РУШАНЯ У ВОДИ / НА ВОДИ**

У работи ше розпатра лексична и деривацијна система руских дієсловах рушаня, окреме дієсловах хтори описую ситуацию рушаня у води/на води (напр. *плівац, чечуц, муряц ше* и др). Циль нашого вигледованя составяне системного опису тих лексичних единкох хтори ше потераз мало виучовало у рамикох рускей лингвистики. У першей часци работи главна увага пошвечена семантики и дистрибуції руских дієсловах рушаня у води/на води и анализуе ше хасноване тих дієсловах у примарним значеню. Друга часц работи розпатра деривацијну систему тих дієсловах и указуе морфосинтаксични характеристики руских дієсловах рушаня у води/на води. У заключеню представени сумировани резултати анализи, а тиж так ше дава генерална характеристика рускей системи дієсловах рушаня у води/на води.

Ключни слова: семантика, лексикология, лексична типология, деривация, дієслово рушаня у води/на води, руски язык.

1. УВОД***

У Москви 2007. року бул публиковани зборнік роботох под насловом *Дієслова рушаня у води: лексична типология (Глаголы движения в воде:*

* okanovickaname@gmail.com

** Робота настала на основи резултатох проєкта *Язикови контакт и язикови союз у славянско-евразийским ареалу* Славянско-евразийского вигледовацкогo центра Универзитета Хокаидо, проєкта *Културни концепти славянства* (число проєкта РД-08-149) Факултета за гуманистични науки Шменского универзитета, тиж так у рамикох проєкта *Синхрони и дияхрони преучованя семантики и етимології дієсловней лексики войводянского руского языка* (число гранта JP18H05601).

*** Даедни фрагменти тей работи були представени у виду усного реферата на 54. сходзе славистох Сербії „Фундаментални и апликативни вигледованя у славистики – историйна и сучасна перспектива”, хтори бул отримани од 12. по 14. фебруар 2016. року на Филологийним факултету Универзитета у Београдзе (оп. Окано, 2016). Тота дополнена и виправена верзия работи настала под час студийного перебуваня у Лингвистичней докторскей школи Филозофского факултета Универзитета у Сегедину (SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola).

лексическая типология) у хторим були представени значни резултати истоменового лексично-типологійного вигледовацкогo проєкта (Майсак/Рахилина ред, 2007). Тот зборнік не лем же представля резултати системного преучованя дієсловох зоз значеньом рушаня и лоцированя у води у розличних языкох швета, але аж бави и значну улогу у розвою теорійного приступа типологійного преучованя лексики и у виоштрованню системного описованя лексичней організації конкретного языка (о дальшим розвою лексичней типології оп. Kortjevskaja-Tamm, 2008; Рахилина/Резникова, 2013; Kortjevskaja-Tamm/Rakhilina/Vanhove, 2016 и др). Треба надпомнуц же Зборнік облапя кратки препатрунок теорійних фундаментох лексичней типології (Рахилина/Плунгян, 2007), теорійни рамки за вигледоване лексичней системи рушаня у води (Майсак/Рахилина, 2007), роботу о механізмі семантичней трансформації при метафоричних хаснованьох тих дієсловох (Рахилина, 2007а) и 28 конкретни вигледованя хтори третирую вецей як 35 языки и Зборнік без сумніву представля єден зоз найзначнейших вигледовацких проєктох у обласци лексичней типології.

У той роботи представиме резултати анализи лексичней и деривацийней системи дієсловох рушаня у води/на води у языку войводянских Руснацох. Нашо вигледоване ма два главни цілі: перши цель – направиц крочай напредок гу составяню вкупней семантичней анализи дієсловох рушаня хтори ше потераз недостаточо преучовало у рамках рускей лингвистики, а други – описац лексичну систему дієсловох рушаня у води/на води и їх стратегию лексикалізації у теорійних рамках лексичней типології представених у спомнутим зборніку. Анализа ше опера на материял з розличних текстох хтори служа як корпус, тиж так, и на податкох зоз типологійней анкети заснованей на Питальніку за описоване дієсловох пліваня у языкох швета (Майсак/Рахилина, 2007: 73–74). Окрем семантичному аспекту тих лексемах, окремна увага будзе пошвещена деривацийней системи руских дієсловох рушаня у води/на води, хтори ше першираз розпатраю у той роботи.

2. СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЬО РУШАНЯ У ВОДИ / НА ВОДИ

У согласности з Талмійову дефиницію, ситуація рушаня (motion event) подроумює „ситуацію хтора ма у себе рушане ентитета або отримоване ентитета у стационарней локації“ (оп. Talmy, 2000; Filipović, 2007). Як видно з той дефиниції, ситуація рушаня ма два главни аспекти: перши аспект ше дотика ситуації у хторей ше ентитет премесца од точки А

до точки Б и меня свой место у простору, а други аспект представя ситуацию у хторей ше рушанє ентитета реализує у рамикох одредзеного простора. Генерално поведзене, ситуациа рушаня звичайно ма штири основни семантични компоненти: рушанє (Motion: иснованє рушаня), субект рушаня (Figure: обект хтори ше руша), локализатор (Ground: рефелентна точка гу хторей ше обект руша) и траектория (Path: курс по хторим ше обект руша) (оп. Talmy, 2000; Filipović, 2007; Šarić, 2014). Таки семантични компоненти ше лексикализую з помоцу формалней, односно поверхносней структури. Наприклад, у виреченю *‘Бревно ше закотуляло долу по схилу’* меновнік *‘бревно’* виражує субект рушаня, меновнік *‘схил’* реферує локализатор, а присловнік *‘долу’* указує на траекторию рушаня. Кореньова часц дієслова *закотуляц ше* одражує иснованє и способ рушаня (Manner). Способ рушаня, за розлику од других спомнутих компонентох, представя виборну компоненту у ситуациї рушаня, бо ше у даєдним контексту тота компонента не виражує. Але, як Луна Филипович гвари у своєй кнїжки (Filipović, 2007: 17), у стварносци способ рушаня представя необхідну искуствова компоненту за ситуацию рушаня, бо каждая пременка места муши буц реализована на даяки способ. У ситуациї рушаня у води/на води, хтора представя предмет нашого виглєдованя, способ рушаня вше релевантна компонента, прето же ше рушанє реализує у водовим штредку – у чечносци або на поверхносци чечносци – и розликує ше праве по способу рушаня од других типох рушаня як цо ходзене, скаканє, ротация и др. Треба замерковац же семантичне польо рушаня у води/на води ма у себе два типи рушаня: рушанє зоз премесцаньом ентитета и рушанє локализованого характера (лоцированє у води або на води).

Семантичне польо рушаня у води/на води мож дзелїц на три подредзени семантични зони: (1) зона плїваня и лоцированя у води/на води, (2) зона рушаня чечносци и (3) зона подводного рушаня. У зони *плїваня и лоцированя у води/на води* найрелевантнейши семантични параметер представя „активносц плїваня“ хтора дзелї тоту зону ище на три подредзени семантични под’зони, односно на под’зону активного плїваня, под’зону пасивного плїваня и преходну под’зону (Майсак/Рахилина, 2007: 30–31). Прототипична ситуациа активного плїваня представя рушанє аниматного субекта у води док ше под пасивним плїваньом подрозмює рушанє инаниматного ентитета у водовим штредку або меней-вещей нерухоме лоцированє на поверхносци або у густоти чечносци. Медзи активним и пасивним плїваньом ше находзи преходна зона гу хторей ше одноши рушанє водового транспорта и плїваня людского сущєства з помоцу превозного

средства. *Рушанє чечносци* твори окрему семантичну зону у векшини языкох швета. У тей семантичней зони субект рушаня вше чечносц и релевантни семантични параметри представляю „велькосц цека“ (цек рики vs. крев зоз носа) и „контакт зоз поверхносцу“ (вода по жеми vs. диждж зоз хмари). За семантичну зону *подводного рушаня* найрелевансйши семантични параметри представляю „можлівосц контролованя“ и „аниматносц субекта“. На основи тих параметрох тота семантична зона ше дзелї углавним на штири под’зони: под’зона контролованого мурияня, под’зона контролованого чиряня, под’зона неконтролованого чиряня живого субекта и под’зона неконтролованого чиряня неживого субекта (Майсак/Рахилина, 2007: 70). Структуру семантичного поля рушаня у води/на води мож визуално указац на шлїдуюцей слики:

Слика 1. Семантичне польо рушаня у води/на води

I. ЗОНА ПЛІВАНЯ И ЛОЦИРОВАНЯ У ВОДИ/НА ВОДИ		
I.1. Пліване	I.1.1. Активне пліванє	
	I.1.2. Пліване водового превоза	I.1.2.1. Водови транспорт I.1.2.2. Чловек на транспорту
	I.1.3. Пасивне пліванє	
I.2. Лоцированє у/на води	I.2.1. Лоцированє у/на води живого субекта	
	I.2.2. Лоцированє у/на води неживого субекта	
II. ЗОНА РУШАНЯ ЧЕЧНОСЦИ		
II.1. Рушанє чечносци	II.1.1. Неутралне рушанє чечносци	
	II.1.2. Мали цек чечносци	II.1.2.1. Чурок чечносци II.1.2.2. Тїлесни чечносци
	II.1.3. Интензивне рушанє чечносци	
III. ЗОНА ПОДВОДНОГО РУШАНЯ		
III.1. Подводне рушанє под контролу	III.1.1. Мурияне живого субекта	
	III.1.2. Чиряне неживого субекта	
III.2. Подводне рушанє без контроли	III.2.1. Неконтролованє чиряне живого субекта	
	III.2.2. Неконтролованє чиряне неживого субекта	

3. ДІЄСЛОВА РУШАНЯ У ВОДИ / НА ВОДИ У РУСКИМ ЯЗИКУ

3.1. Семантична зона плівання и лоцированя у води/на води

3.1.1. Плівац

Руске дієслово *плівац* ма свой етимологийни корень хтори нашлідзени од праславянського дієслова **pluti* и мож найсц його когнати у шицких славянских языкох – напр. русийски *плыть*; українски *плисти*; сербски *пливати*; болгарски *пливам*; польски *płynąć*; долньолужицки *pluwać* (ЭСРЯ, 3: 288–289). За розлику од своїх блізкородних языкох хтори звичайно маю два або три дієслова од того кореня, у руским языку иснує лем едно дієслово *плівац* – пор. русийски *плыть* / *плавать*; сербски *пливати* / *пловити* / *плутати*; польски *płynąć* / *pluwać*. Отже, обчекує ше же тота лексема одвитує за виражованє шицких ситуацийох семантичної зони плівання и лоцированя у води/на води.

Гу семантичної под'зони активного плівання ше одноши рушанє субекта хтори способни за самостойне рушанє у водовим штредку. Дієслово *плівац* може виражовац шицки типи активного рушання у води/на води, односно рушанє человека, животинї, птици плівачки (качки, гуски, лебеди), риби итд.:

- (1) *На фотографії хтора висликована у Руским Керестуре 1982. року, видно цо дакеди плівало по керестурским бегелю.* (РС: 04.03.2015.)
- (2) *Лендер у квалификаційох зоз тим резултатом завжал 13. место у вкупним пласману, а у квалификаційней групи у хторей плівал бул пияти.* (РТВ: 02.12.2015.)
- (3) *Хлапец видзел же по рици пліва велька риба.* (Анкета)

Понеже у руским языку иснує лем една дієсловна лексема за тоту семантичну зону, не обачує ше опозиция по семантичному параметру „унапряменосц рушання“ хтори релевантни при одредзених и неодредзених дієсловах рушання у восточнославянских и заходнославянских языкох¹. Руски

¹ Треба замерковац же ше при даєдних заходнославянских дієсловах плівання не обачує парносц одредзеного и неодредзеного дієслова як у восточнославянских языкох або у польским и кашубским (напр. билоруски *плыці* – *плаваць*; кашубски *plėnąc* – *plėwać*), а твори ше опозиция по иншаким параметру або ест лем една

язик не ма формалну диференциацию медзи директивним и недирективним значеньом, та дієслово *плівац* виражує рушанє у одредзеним напрямку, вельоразове рушанє, неунапрямене рушанє по одредзеним простору и аж способносьц пліваня:

(4) *Же бизме ше могли ориєнтовач кед пліваме, у базену маме огранічєня же бизме не одблукали зоз напрямку по хторим ше мушиме рушац.* (РС: 19.07.2015.)

(5) *Плівач тренирал и плівал од єдного брега ту другому по 30 раз кажди дзєнь.* (Анкєта)

(6) *Брат зоз своєю фамєлию длуго плівал по озєре на ладі.* (Анкєта)

(7) *Мушим припознац же сом ше пред тим не знала ані куґлац, ані плівац, аж сом ше бала од води, лєдво ме нагварєли най войдзем до базену.* (РС: 19.07.2015.)

Преходну под'зону представляю рушанє водового транспорта (оп. приклади [8] и [9]) и рушанє чловека по водовой поверхносьци з помоцу водового превозного средства (оп. приклад [10]). Тоти значєня ше лексикализую зоз дієсловом *плівац*. У русийским и сєрбским язикуну ше даєдни дієслова способа рушаня дакеди заменюю зоз основним дієсловом рушаня (*идти / ићи*) кед ше роби о унапряменосци рушаня, фиксованєй траєкторий рушаня и др. (Окано, 2015: 208–210), алє у руским язикуну таке хаснованє основного дієслова рушаня *исц* не допущєне скоро ані у єдним зоз датих контекстах:

(8) *Тота ладя пліва / идзе до Будапєшту.* (Анкєта)

(9) *Тота нова ладя пліва / идзе 120км на годзину.* (Информант)

(10) *Мой брат пліва / идзе тадзи по рику на чамцу.* (Анкєта)

У семантичнєй под'зонї пасивного пліваня мож обачиц два типи рушаня у водовим штрєдку. Перши тип пасивного пліваня – рушанє велького предмета у началу по поверхносьци чєчносьци, алє и зоз находзєньом у єй глїбини, хторе звичайно ма одредзєни напрям. Други тип пасивного пліваня ше одноши на рушанє скоро нерухомого лєгкого предмета на поверхносьци чєчносьци хторе ше найчастєйше рєализує зоз нєстабилним рушаньом у нєодредзєних напрамох прє гомбанє або триманє на води.

лексєма за означованє пліваня – пор. чєски *plavat, plout*; словацки *plávať, plaviť sa*; горньолужицки *pluwać*; долньолужицки *pluwaś*.

- (11) *Огромна крига льду пліва просто гу нашому корабелю.* (Анкета)
 (12) *Фалати льду котри пліваю по Дунаю нешика рано коло трох годзин подзвигли котви двох румунских баржох зохабених без надпатраня недалеко при Пристаніщю Дунай при Богоєву.* (РТВ: 09.01.2017.)
 (13) *У юшки пліва фалаток мархви.* (Анкета)

Окрем того, дієслово *плівац* може виражовац способносц предмета за обстояне на поверхносци чечносци, т. є. його способносц же би ше не зачирел до глібини чечносци:

- (14) *Древени предмети пліваю у води, а желєзо не пліва.* (Анкета)
 (15) *Олєй ма менєй густоти и пліва на води.* (Информант)

3.1.2. Отримовац ше

Кед ше интерпретує ситуація у хторей ше субект вообщє не руша на поверхносци води або чечносци, але ше му удава отримац ше на ней з помоцу власней моци, хаснує ше и друге дієслово: *отримовац ше*. Тото дієслово покрива семантичну под'зону лоцирования на поверхносци чечносци (I.2).

- (16) *Кед ше дзеци уча плівац, перше ше муша научиц отримовац ше на води.* (Информант)

3.2. Семантична зона рушаня чечносци

3.2.1. Чечиц

Дієслово *чечиц*, хторе настало од праславянского дієслова **tekti* 'сцекац' (ЭСРЯ, 4: 37), централни член у семантичней зони рушаня чечносци (II.1.1). Тото дієслово виражує рушанє цека чечносци и його прототипичну ситуацію предствая рушанє цека хторе звичайно ма свою одредзену траєкторію. Руске дієслово *плівац* не мож хасновац за описованє рушаня цека чечносци, гоч ше, наприклад, польски когнат *plynąć* хаснує у тим значеню – пор. *W dalekim, dalekim kraju plynęła rzeka* 'У далеким, далеким краю чече рика' (Прокофьева, 2007: 307–308).

- (17) *Рика чече / *пліва на юг по доліни.* (Анкета)
 (18) *Тимок чече / *пліва през Сербию, а остатні 15км предствая граніцу Сербії и Болгарскей.* (Информант)

3.2.2. Чуриц

Дієслово *чуриц*, хторе настало од ономотопейного кореня (Skok, 1971: 281), тиж так описує ситуацію у хторей ше роби о рушаню чечносци. За розлику од дієслова *чечиц*, при хаснованю дієслова *чуриц*, вше ше подрозмює же цек чечносци барз мали, односно слаби (напр. чурок води зоз чопа):

(19) – *Ту вам коло вентила чури, та, патьце коло радиаторскей циви и до мойого квартеля.* (ДюП)

(20) *Як за 021.рс гварели у „Водоводу и канализації“, їх екипа на терену, видзела же чури червена вода и о тим информована санитарна инспекция, Служба за комуналну гигиєну у Институту за явне здравє Войводини, котра контролює и воду у Дунаю.* (РТВ: 24.07.2015.)

Окремну семантичну под'зону представляю чечносци живого организма, такв. тілесни чечносци як цо, наприклад, крев, слизи, зной, шліна и др (П.1.2.2). Опатримо даєдни приклади:

(21) *З носа крев и єдному и другому чури чурком.* (ДюП)

(22) *Видзел сом же чури крев. Була велька звада, вельки циркус.* (РТВ: 27.07.2015.)

(23) *По моім ліцу чуря цепли слизи.* (Информант)

Цикаве замеркованє же ше у русийским и польским языку лексикалізує тота класа з дієсловами *течь* и *ciec* хтори етимологийно одвитую дієслову *чечиц* – пор. *Obaj chłopcy milczeli, lzy im ciekły po twarzy / Оба мальчика молчали, слезы текли у них по щекам* ‘Обидвоме хлапци були цихо, слизи чурели по їх ліцох’; *Widzę jak cieknie ci ślinka / Я вижу, как у тебя течет слюна* ‘Видзим як ци чури шліна’; *Piwo cieknie mi po brodzie / Пиво течет у него по подбородку* ‘Пиво чури по його бради’ (Прокофьева, 2007: 308).

3.2.3. Ляц

Периферне место под'зони рушаня чечносци ма дієслово *ляц* хторе по походзеню од праславянского **liti* (ЭСРЯ, 2: 504). Тото дієслово виражує интезивне рушанє чечносци хторе ше звичайно реализує без контакта зоз поверхносцу (напр. слизи зоз оч, диждж зоз хмари, вода зоз повали).

(24) *Вонка лєс диждж цали дзень.* (Информант)

(25) *Дзивчатко почало плакац ище силнейше, слизи лею з ей белавих очох.*
(Информант)

Дієслово *ляц* ма значене „сипац чечносц до дачого“ кед ше хаснує як транзитивне дієслово. При тим хаснованю ше чува його жридлове значене и чечносц звичайно не ма контакт зоз поверхносцу док не сцигне по конєчну точку рушаня (напр. *ляц воду до погара, ляц олей на огонь*).

3.3. Семантична зона подводного рушаня

3.3.1. Муряц ше

Дієслово *муряц ше* лексикалізує под'зону контролованого муряння аниматного субекта (III.1.1). Подводне пліванє хторе ше виражує зоз тим дієсловом реализує живи субект и того рушанє вше под контролю самого субекта:

(26) *Оцец нараз плюснул, вода ше спенєла, загойсала и о пар минути, муряюци ше попод воду, становел ше аж при мне, скашлююци и сплюваюци.*
(ДюП)

(27) *И заплівал сом з ню ту оцови вонка спод моста, тераз уж и сам скашлююци од води котра ми вошла през нос док сом ше мурял за тоту фляшу.* (ДюП)

3.3.2. Чиряц ше

Дієслово *чиряц ше* виражує углавним два типи подводного пліваня. Перши тип представя контрловане подводне пліванє неживого субекта, односно мурянє водового транспорта до води (III.1.2). Други тип виражує неконтроловане подводне пліванє неживого субекта, односно случай чиряння ладі (III.2.2). Треба замерковац же тоти два толкованя завиша од типох субектох подводного рушаня: перши тип хаснованя ше реализує лем кед субект рушаня ма способносц находзиц ше у води (напр. *подморніца*), а други тип хаснованя ше звичайно зявює кед не предвидзене же би ше субект рушаня находзел у води (оп. приклади [28], [29] и [30]):

(28) *Ей, мой панє, ви вєц потрошели цали свой живот даремно бо, ниа, праве тераз ше чиряме!* (ЗГ, 2016/5)

(29) *Задумай же ши на ладі котра ше почина чиряц, а ти не знаи плівац.*
(МАК, 2016/2)

(30) *Штрєдня температура планети Жєми ше звекиує, уровень моря ше дзвига, лядніки ше розпуцую и чиряю ше нїзки побрежя.* (ЗГ, 2016/4)

3.3.3. Затопиц ше

Дієслово *затопиц ше* виключно виражує неконтроловане подводне пліванє неживого субекта, односно затопенє водового транспорта (ІІІ.2.2). На позиції субекта найчастейше стої даяки тип водового транспорта хтори би мал плівац на поверхносци води (напр. ладя, чамец). Замеркуєме же тото дієслово не ма свой видови корелат и у сучасним руским язичу ше хаснує лем у форми законченого виду (процес чиряня ше лексикалізує з дієсловом *чиряц ше*). Безпрефиксалне дієслово *топиц ше* у старшим часу означовало затопенє живого и неживого субекта, але у сучасним язичу ма цалком иншаке значенє: „пуцац ше, розпуцовац ше“² (Медєши, 2013: 42–43).

(31) *Ладя ше затопела коло 6,30 по локалним часе при Камчатки на коло 250 километери южно од города Магадана.* (РТВ: 02.04.2015.)

(32) *Прешлого децембру у Беринговим морю затопела ше една южнокорейска ладя и теди страдали 25 людзе, а 26 ше водза як нестали.* (РТВ: 02.04.2015.)

3.3.4. Давиц ше

Як Гелена Медєши пише у своєй кнїжки *3 червеним прецагнуते* (Медєши, 2013: 43): „нешка бизме заш лем поведли же *ше* дахто, нажаль, у води *задавел*, а ладя *ше зачирела* и шедла на дно рики або моря“, дієслово *давиц ше*, против дієсловох *чиряц ше* и *затопиц ше*, хаснує ше виключно за виражованє неконтролованого подводного пліваня живого субекта (ІІІ.2.1):

(33) *Єдна при води панїчи, а друга ше, випатра, дави, а шишчок ретривер бега раз гу єдней раз гу другей, а раз бреше на камеру.* (ИМ)

(34) *Периши скочел, почал ше давиц та махал з рукама.* (ЗГ, 2016/4)

² Пор. *Кифлочки таки добри же ше аж топя у устох; Пусли були хрупкаци, аж ше топели у устох* (Медєши, 2013: 42)

3.4. Результати анализи

У сумированим перегляду результатах нашого розпатраня мож демонструвац основни контексти за хасноване руских дієсловох рушаня у води/на води як цо представене у шлїдующей таблічці:

Таблічка 1. Основни контексти за хасноване руских дієсловох рушаня у води/на води

I. СЕМАНТИЧНА ЗОНА ПЛІВАННЯ:	
<i>плївац</i>	Активне пліване (шицки субекти, в т.ч. птици); Премесцане чловека на ладї (чамцу, дереглї и под. — при иснованю активних рушаньох чловека хтори зоз нїма управя); Скоро нерухоме пліване неживого субекта; Способносц субекта же би ше не зачирел.
<i>отримовац ше</i>	Стабилне находзене живого субекта на поверхносци чечносци з помоцу власней моци.
II. СЕМАНТИЧНА ЗОНА РУШАНЯ ЧЕЧНОСЦИ:	
<i>чечиц</i>	Горизонталне премесцане чечносци (рика, цек).
<i>чуриц</i>	Вертикалне премесцане чечносци (чурок води зоз чопа, крев).
<i>ляц</i>	Интензивне рушане чечносци (звичайно без контакта зоз поверхносцу).
III. СЕМАНТИЧНА ЗОНА ПОДВОДНОГО РУШАНЯ:	
<i>муряц ше</i>	Контроловане активне муряне живого субекта до води.
<i>чиряц ше</i>	Контроловане муряне подводного транспорта до води; Чиряне неживого субекта до води без контроли.
<i>затопиц ше</i>	Чиряне неживого субекта до води без контроли.
<i>давиц ше</i>	Чиряне живого субекта до води без контроли.

Руску лексичну систему дієсловох рушаня у води/на води творя 8 дієсловно-лексични єдинки (окрем дієслова *отримовац ше*). Патраци з перспективи лексичней типології, мож замерковац даскельо особеносци рускей системи. У согласносци зоз результатами типологійного преучованя хтори представени у Зборніку (Майсак/Рахилина, 2007: 28–29), лексична система пліваня ше дзелї на три типи у зависносци од числа лексичних єдинкох – „худобни“ хтори ма лем єдну лекмему за пліване (напр. турски *yüzme* ‘плївац’), „штредні“ хтори ма коло три лексеми (напр. грузийски *curva* ‘плївац’, *tivtivi* ‘отримовац ше у води’, *naosnoba* ‘плївац на ладї’) и „богати“ хтори ма вецей як три лексеми (напр. ангийски *swim* ‘[за чловека] плївац’, *sail* ‘[за птицу, ладю] плївац’, *navigate* ‘[за ладю] плївац’, *drift* ‘плївац

(пасивно по цеку)’, *float* ‘отримовац ше / плівац по поверхносци води’). Руска система спада до „худобней“, односно єдночленней системи, понеже ше практично за цалу семантичну зону пліваня хаснує дієслово *плівац* и нет розлики ані по ступню активносци пліваня, ані по аниматносци субекта. У тим погляду руска система ше значно розликує од дотераз анализованих славянских языкох у хторих исную два або три лексеми за тоту семантичну зону (Ганенков, 2007; Прокофьева, 2007; Рахилина, 2007). Узка под’зона стабилного отримованя живого субекта на поверхносци чечносци ше лексикалізує зоз дієсловом *отримовац ше* хторе, медзитим, не спада до групи дієсловох рушаня у води/на води.

Зона рушаня чечносци ше вербализує з помоцу дієсловох *чечиц*, *чуриц* и *ляц* хтори, кажде за себе, формує окремну семантичну под’зону. Централни член тей семантичней зони представя дієслово *чечиц* хторе описує рушане чечносци по одредзеной траєкторії. Дієслово *чуриц* означує рушане малого цека чечносци док дієслово *ляц* видзелює семантичну под’зону интензивного рушаня чечносци без контакта зоз поверхносцу. Подобну слику мож обачиц у польским и русийским языку, у хторих ше реализує скоро идентична диференцияция у системи рушаня у води/на води (Прокофьева, 2007).

Од трох розпатрених семантичних зонох, зона подводного рушаня представя найрозробенейшу зону у системи рушаня у води/на води у руским языку. Цо ше дотика под’зони контролованого чиряня и муряня, дієслово *муряц ше* покрива под’зону активного муряня живого субекта док дієслово *чиряц ше* описує углавним контроловане муряне подводного транспорта до води. Дієслово *затопиц ше* виключно виражує чиряне неживого субекта до води без контролю, образуочи у даєдних случайох конкуренцию зоз синонимним дієсловом *чиряц ше*, односно зоз його видовим корелатом *зачириц ше*. Дієслово *давиц ше* хаснує ше лем зоз живим субектом и описує ситуацию чиряня живого субекта до води.

4. ДЕРИВАЦІЙНА СИСТЕМА ДІЄСЛОВОХ РУШАНЯ У ВОДИ / НА ВОДИ

4.1. Префиксация и дієслова рушаня у води/на води

Зоз когнитивно-семантичней и типологийней перспективи, можеме дзеліц языки швета на даскельо групи по способох лексикализациї ситуациї рушаня. По познатей Талмийовой класификації (оп. Talmy, 2000), языки хтори лексикализую траєкторию рушаня з помоцу дієсловного кореня волаю ше дієсловни тип або V-языки (verb-framed languages) и до тей групи языкох спадаю

романски (шпански, французки, італіански і др), семитски (арабски, гебрійски і др), турски (турски, татарски і др), японски, корейски, тамилски і др. Язики за хтори характеристична лексикалізація траєкторії рушаня з помоу сателіта (напр. дієсловни префікс, партикл і др) волаю ше сателітски тип або S-язики (satellite-framed languages) і до тей групи язикох уходза славянски, германски (англійски, німецки, голандски і др), келтски (ірски і др), угро-фински (мадярски, фински, естонски і др) ітд. Трецу групу, хтору предложел Д. Слобін, представя рівноцени тип (equipollently framed languages) у хторим траєкторія і способ рушаня маю рівни морфосинтаксични статус – напр. сина-тибетски (китайски, тибетски і др), нигер-конгоански (банту язики і др), австронезійски (тагалог, себуано і др), хокански (карук, юман і др) і др (оп. Slobin, 2006).

Руски язык, як еден зоз славянских язикох, спада до групи сателітских язикох, т. є. у нїм дієсловна основа лексикалізує способ рушаня і недієсловни елемент виражує траєкторію (дієслово_{MANNER} + сателіт_{PATH}). Наисце, руски язык детально розликує способ рушаня кед ше лексикалізує ситуація рушаня – напр. *ходзиц, бегац, летац, плївац, скакац, цагац ше* і др, а траєкторія рушаня ше виражує углавним з помоу дієсловних префіксох – напр. *ви-ходзиц, за-ходзиц, пре-ходзиц, у-ходзиц* і др. Руски дієслова рушаня у води/на води, як і други дієслова рушаня, тиж так доставаю префікси при чому модифікую або цалком меняю свойо лексичне значенє. Ніжей розпатрїме дериваційну систему тих дієсловах обрацаюци увагу на типи префіксації і можливей семантичней модифікації.

Префіксація, як уж замерковане у предходней літератури, ма два главни функції – перфективізацію і транзитивізацію (Країн, 2002: 240–242). При першей функції мушїме розликовац случай чистей перфективізації і случай перфективізації зоз пременку значеня. Кед ше случує чиста (граматична) перфективізація, дієслово не меняю свойо лексичне значенє при додаваню префікса меняюци свой дієсловни вид, але воно не муши чувац свою цалу полісемичну структуру, а лем даяку часц зоз своїх значеньох, отже, розлични префікси можу виволац чисту перфективізацію розличних значеньох жридлого (мотивного) дієслова. Кед ше роби о перфективізації зоз пременку значеня, єст два подтипи, т. є. перфективізація зоз часточну модифікацію лексичного значеня жридлого дієслова і перфективізація зоз подполну пременку лексичного значеня жридлого дієслова. У тих случайох дієслово прицагує одвитуюци префікси зависно од свойого лексичного значеня. Транзитивізація подрозміє доставанє преходности при додаваню

префікса – напр. *исц* → *пре-йсц*. Число таких дієслів хтори допущую транзитивізацію не таке вельке у руским язичу. При дієсловах рушаня у води/на води, як и при других дієсловах рушаня, префіксація виволує перфективізацію и транзитивізацію, та префікс ма граматичну и семантичну функцію, функцію як перфективізатор и модификатор лексичного значеня.

У рамикох рускей лингвистики можеме найсц даскельо релевантни роботи: у *Граматики руского язика* Ю. Рамача представени общи опис о семантики дієсловних префіксох, а робота *Префікси зоз просторним значеньом у руским и русийским язичу* К. Сегедийовой пошвечена анализи просторного значеня дієсловних префіксох (Рамач, 2006; Сегеди, 2004). Предходна русинистична литература кладзе фокус на значенє префікса, а у нашей анализи главна увага будзе обрацена на типи семантичної модифікації при додаванню префіксох з оглядом на лексичне значенє жридлового дієслова.

4.2. Деривация дієслів пліваня

Дієслово *плівац*, як централни и єдини член семантичного поля рушаня и лоцированя у води/на води, ма полисемичну структуру и представля найпродуктивнейше дієслово медзи дієсловами рушаня у води/на води. По опису словнікох и предходних роботох, його деривати доставаю шлідуюци префікси: *в-* (*у-*), *ви-*, *до-*, *за-*, *на-*, *о-*, *од-*, *по-*, *пре-*, *при-* (оп. РСС; СРС; Рамач, 2006; Сегеди, 2004). Кажди префікс бере одредзену часц полисемичней структури жридлового дієслова *плівац* и модифікує свойо лексичне значенє при префіксації. Треба замерковац же при дієслову *плівац* нет префіксал чистей перфективізації, вше ше случує семантична модифікація при префіксалней деривації. Зоз семантичної перспективи, префіксални деривати хтори ше образую од дієслова *плівац* мож дзеліц на два групи: префіксали зоз модифікацію просторного значеня и префіксали зоз модифікацію акціонального значеня. Цо ше дотика транзитивізації при префіксації, префікс *пре-* образує транзитивне дієслово.

Префікс *в-*, хтори настал од старославянского **vъn-* и у сучасним руским язичу часто преходзи на *у-*, як примарне значенє виражує „рушанє до нукашньосци“ (Рамач, 2006: 137; Сегеди, 2004: 63). Префіксал *уплівац* (по старшей форми – *вплівац*) модифікує свойо значенє унапряменого рушаня жридлового дієслова *плівац* и означує пліванє субекта у води/на води зоз отвореного простора нука до даякого завартого простора.

Префіксал *вуплівац* ше достава з помоцу префікса *ви-* хтори виражує „рушанє вонка з дачого“ (Рамач, 2006: 137). Водови штрєдок часто служи як

заварти простор и виходжене з того простора ше виражує праве з префиксом *ви-* – напр. *Пробує виплівац на поверхносу мутней води, влатиц воздух и вратиц ше на шветло дня* (ДюП).

Префиксали *доплівац* и *приплівац* представляю синонимію виражуюци значене адлативного просторного рушаня. У руским язикю префикс *до-* означує сциговане до блізкосци конечней точки рушаня (напр. *до-йси, до-бегнуц, до-вези*) док префикс *при-* описує пребиване граніци хторе ше виволує як резултат адлативного рушаня (напр. *при-си, при-неси, при-лещи*). Дієслово *доплівац* виражує прибіжоване субекта гу локализатору хтори представя конечну точку пліваня – напр. – *Гайде, плівай и ти дакус! Гайде, доплівай по мне!* – кричим я (ДюП); *Доплівусь по побережє, ставам на сподок и крачам вонка* (ИМ). Дієслово *приплівац* описує сциговане до конечней точки пліваня и наставане новей ситуації ('субект ше руша' → 'субект пришол') – напр. *И вон почал лапац злату рибку. Приплівала рибка та ше пита* (Сегеди, 2004).

Префиксал *одплівац* виражує аблативне рушане у водовим штрעדку лоцируюци припатрача ситуації у початней точки рушаня – напр. *Одплівай ти, мой сину. Одплівай, одплівай... Аж на конєц швета!* (ДюП); *Але зоз таким псовским пліваньом як цо я плівам не усудзел бим ше одплівац по штрעדок бетеля* (ДюП); *Не засцигла ше опитац у котрим напрямє одплівала глава фамилии кед командни мост фамилийного гнізда очивисно препущени таздині* (ДюП).

Спрам описованя у предходней літератури, префикс *о-* означує „рушане коло дачого“ (Сегеди, 2004: 61). Префиксал *оплівац* описує пліване субекта хторе ше реализує коло даякого локализатора – напр. *Островко було невелике, та ришели оплівац коло нього* (Сегеди, 2004).

Префиксал *преплівац* ма два типи хаснованя. Як непреходне дієслово, воно виражує преходжене субекта на други бок – напр. *Жандар сам гварел же еден преплівал на други бок, але и тот рансти, та не годзен далеко* (ДюП). Кед ше хаснує як преходне дієслово, тото дієслово тиж так описує преходжене субекта преїг даякого простора, але локализатор стої на позиції директного обекта – напр. *Трецому ше удало преплівац бетель на гевтот бок и сцекнуц* (ДюП).

При префиксалу *заплівац* префикс *за-* модификує лєм акциональне значене жридлового дієслова *плівац* без додаваня просторного значеня. Тот префиксал виражує инхотивне значене и його семантика ше прибіжує гу конструкції зоз фазним дієсловом – 'заплівац = почац плівац' (Петрухина, 2011: 196). Отже, *заплівац* описує початну фазу водового рушаня – напр. *И*

розкошно сом заплівал по длугоким розцагнутим бетелю (ДюП); И заплівал сом з ню гу оцови вонка спод моста, тераз уж и сам скашлююци од води котра ми вошла през нос док сом ше мурял за тоту фляцу (ДюП).

При префиксалу *наплівац* ше префикс *на-* (вше зоз повратним заменовніком *ше*) додава непросторне значенє, односно значенє сцигованя даякей дії по конєчну граніцу. Тото дієслово виражує ситуацию у хторей субект плівал одредзени час и чувствує же му того дійствованє достаточне або же є вецей не потребне – напр. *Я ше уж наплівал, не сцем вецей* (Информант).

Префиксал *поплівац* тиж так виражує непросторне значенє и префикс *по-* додава значенє вивершеня дії у малей мири, як цо и при других дієсловах – напр. *по-дзвигнуц* ‘дзвигнуц дакус’, *по-есц* ‘есц дакус’, *по-пиц* ‘пиц дакус’, *по-гориц* ‘гориц дакус’ (Рамач, 2006: 139). Префикс *по-* ше може додавац не лем гу безпрефиксалному дієслову, але и гу префиксалу: дієслово *преплівац* ма видови корелят незаконченого вида *преплівйовац* хтори достава префикс *по-* (*по-преплівйовац*). При префиксациї тот префикс дава дієслову значенє ‘шицко поступне поробиц’ виволуюци перфективизацию дієслова (Рамач, 2006: 141).

Одношенє медзи префиксами и значенями дієслова мож демонструвац у виду табели представеней нїжей:

Табела 2. Деривацийна система дієслова плівац

Дієслово:	Префикси	Основни значеня:
<i>плівац</i>	В- (У-)	Пліванє нука до завартого простору.
	ВИ-	Пліванє вонка зоз завартого простору.
	ДО-	Сцигованє до блізкосци конєчней точки рушаня.
	ЗА-	Початна фаза пліваня.
	НА-	(+ШЕ) Сцигованє пліваня по конєчну граніцу.
	О-	Пліванє коло локализатора.
	ОД-	Аблативне рушанє у/на водовим штредку.
	ПО-	Пліванє у малей мири.
	ПРЕ-	Пліванє на други бок.
	ПРИ-	Адлативне рушанє у/на водовим штредку.

Дієслово *плівац* ма досц високу продуктивносц и модификує свой лексичне значенє при префиксациї. Дієсловни префикси хтори ше злучую зоз дієсловом *плівац* додаваю розлични значеня – просторни и непросторни. Од шицких 10 префиксох, префикси *в-* (*у-*), *ви-*, *до-*, *о-*, *од-*, *пре-* и *при-* модификую просторни аспекти лексичного значеня дієслова док префикси *за-*, *на-* (*+ше*) и *по-* меняю акционални значеня. При додаваню префикса *пре-* ше

случає транзитивізація, але мушима замерковац же на семантичним уровню пліване остава непреходна дія и на позиції директного обекта муши буц локализатор, а не обект (предмет) транзитивного рушаня.

4.3. Деривация дієсловох рушаня чечносци

Дієслова зоз значеньом рушаня чечносци тиж так доставаю префікси и так модифікую свойо лексичне значене.

Дієслово *чечиц* ше злучує зоз шлідуюцима префіксами: *в-* (*у-*), *ви-*, *з-* (*с-*), *на-*, *од-* и *пре-*. Префіксали од того дієслова углавним модифікую свойо просторне значене образуєци секундарни имперфективи зоз основу *-цекац*. Дієслово *учечиц* виражує рушане чечносци нука до одредзеного простора док дієслово *вичечиц* описує ситуації рушаня чечносци вонка зоз одредзеного простора. Префіксал *счечиц ше* ше хаснує за означоване рушаня чечносци зоз поверхносци – напр. *Барз помок, вода ше сцека з нього* (РСС: 747). Дієслово *одчечиц* виражує аблативне рушане чечносци од даєдней точки, док повратне дієслово *одчечиц ше* означує аблативне рушане чечносци од даєдней точки звичайно з помоцу природней моци – напр. *Пошліснул сом ше на єдней цегли и шеднул зоз цалим задком до чурку през котри на улїцу помедзи цегловану дражку одцекала димджовка з двора* (ДюП). Префіксал *пречечиц* хаснує ше за описоване рушаня чечносци на други бок або рушаня чечносци през одредзени простор – напр. *София уж єднац муши, и череп знова прецека* (ДюП).

Табела 3. Деривацийна система дієслова чечиц

Дієслова:	Префікси	Основни значеня:
<i>чечиц</i>	В- (У-)	Рушане чечносци нука.
	ВИ-	Рушане чечносци вонка.
	З- (С-)	(+ШЕ) Рушане чечносци з поверхносци.
	ОД-	Рушане чечносци од даєдней точки. (+ШЕ) Рушане чечносци зоз одредзеного простора з помоцу природней моци.
	ПРЕ-	Рушане чечносци на други бок; Рушане чечносци преїг простора.

Дієслово *чуриц* образує деривати з префіксами *ви-*, *з-* (*с-*), *на-*, *по-* и *пре-*. При додаваню префісдох того дієслово чува свойо значене жридлого дієслова, т. є. означує премесцане малого цека чечносци, модифікує лем свойо просторне або акціональне значене – напр. *вичуриц* ‘чуриц вонка зоз

завартого простора’, *счуриц ше* ‘чуриц з помоцу природней моци’, *начуриц* ‘чуриц у велькей мири’, *почуриц* ‘чуриц по даяким простору’, *печуриц* ‘чуриц на други бок; чуриц през простор’. Медзи тима префиксалами дієслово *печуриц* ма даскельо розлични значеня: (1) значене переходзеня малого цека чечносци на други бок – напр. *Зной печурел през гачнік и счурюю ше по сцєгнох и лістох аж гу петом та му цале цело прекрила цепла ліпкаца млязга* (ДюП); (2) значене рушаня малого цека чечносци през простор *Кед би печурел бойлер лебо радиятор, сушєди би легчєйше виважєли дзвери* (ДюП); (3) значене чурєня у велькей мири – напр. *И Милки млеко печурєло* (ДюП). Префиксал *счуриц ше*, хторе настало зоз фонетичну адаптацию при додаваню префикса з-, хаснує ше лем у форми повратного дієслова и означує рушанє малого цека чечносци з помоцу природней моци – напр. *Жє бизмє могли подзвигнуц шатри, перше мушимє поровнац терєн и доокола викопац ярчки до хторих ше будзє счуривоац вода под час дижджу* (ДюП).

Табєла 4. Деривациона система дієслова чуриц

Дієслова:	Префикси	Основни значєня:
<i>чуриц</i>	ВИ-	Премєсцанє малого цека чечносци вонка зоз завартого простора (звичайно до конца).
	З- (С-)	(+ШЕ) Премєсцанє малого цека чечносци малого цека з помоцу природней моци.
	НА-	Премєсцанє малого цека чечносци у велькей мири.
	ПО-	Премєсцанє малого цека чечносци по простору.
	ПРЕ-	Премєсцанє малого цека чечносци з єдного мєста до другого; Премєсцанє малого цека чечносци по одредзєним просторє; Премєсцанє малого цека чечносци у велькей мири.

Дієслово *ляц* ма найвисшу продуктивносц медзи дієсловами рушаня у води/на води и творя 13 префиксали: *уляц* ‘ляц чечносц нука до одредзєного простору’, *виляц* ‘ляц чечносц вонка з одредзєного простора’, *доляц* ‘додатно ляц чечносц гу дачому’, *зляц* ‘ляц чечносц по одредзєней поєврхносци’, *заяц* ‘ляц чечносц у умерєней або малєй мири’, *наляц* ‘ляц чечносц у достаточней мири’, *обляц* ‘ляц чечносц по шицких бокох’, *оляц* ‘ляц чечносц у велькей мири’, *одляц* ‘змєншац чечносц’, *поляц* ‘ляц чечносц по простору у достаточней мири’, *подляц* ‘ляц од долу або знука’, *прєляц* ‘ляц чечносц з дачого до дачого; ляц чечносц през простор’, *розляц* ‘ляц чечносц у векшєй мири або у вєцєй напрямох’. Як видно з толкованьох, дієслово *ляц* при прификсациї модификує своєо транзитивнє значєнє, отжє шицки префиксали предстваяю транзитивни дієслова. Опатримє даскельо приклади: *Но, тота*

долєє Павлини (ДюП); Дома мушкатлу не лєм же не залєє, алє на ню ані не попатри (ДюП); З Данилом налєєме куром швижєй води (ЗГ, 2014/8–9).

Префіксали од дієслова *ляц*, з морфему ШЕ, творя повратни (рефлексивни) дієслова: *уляц ше, виляц ше, доляц ше, зляц ше, заляц ше, наляц ше* и др. При тих префіксалох морфема ШЕ звичайно бави улогу як указатель безособовей конструкції або як модификатор лексичного значеня – напр. *Географски, Закарпате територія южно и югозаходно од верхох Карпатох, на заход по ріку Попрад у Словацкей, а граніца на югу— подножья горох и ріки Златна Бистрица, хтора ше улїва до Пруту (РнИ); Ище ше до тих горяцких колєнох не виляла вода (ДюП); А кед юшка скорєй вивре як цо рискаша одмекла, долїва ше кус води и так ше далєй вари (СРК); Лампацкик ше видихал, вони напучнєли, крєв зоварла и шицка ше до гамбох зляла (ДюП); През цалє цело му ше розляла якаш цєплота, як кед би ше му под скору брамушки уцагли (ДюП).*

Табела 5. Деривациона система дієслова *ляц*

Дієслова:	Префікси	Основни значеня:
<i>ляц</i>	В- (У-)	Інтензивне рушанє чечносци нука.
	ВИ-	Інтензивне рушанє чечносци вонка.
	ДО-	Додаванє чечносци (звичайно без контакта з поверхносцу).
	З-	Інтензивне рушанє чечносци по даякей поверхносци.
	ЗА-	Інтензивне рушанє чечносци у умеренєй або малєй мири.
	НА-	Інтензивне рушанє чечносци у достаточнєй мири.
	ОБ-	Інтензивне рушанє чечносци по шицких бокох.
	О-	Інтензивне рушанє чечносци у вєлькей мири.
	ОД-	Зменшанє чечносци.
	ПО-	Інтензивне рушанє чечносци по простору у достаточнєй мири.
	ПОД-	(мож и +ШЕ) Інтензивне рушанє чечносци од долу або знука.
	ПРЕ-	Інтензивне рушанє чечносци з єдного простора до другогє; Інтензивне рушанє чечносци през простор.
РОЗ-	Інтензивне рушанє чечносци у вєкшєй мири або у вєцєй напрамох	

4.4. Деривация дієслів підводного рушання

При дієсловах підводного рушання обачуємо іншаку слику: дієслова зот тей семантичної зони маю барз нізку продуктивносц за образоване префісалох и злучую ше лем зот одредзенима дієсловними префіксами. Найчастейши то префікс *за-* хтори не модифікує лексичне значене жридлового дієслова и меня лем його аспектуалну функцію³. Причину нізкей префіксалней продуктивносци мож потолковац у вязи зот лексичним значеньом тих дієслів. Под підводним рушаньом ше звичайно подрозмює напрям рушання (вертикално долу) и прето варіяция траєктрії рушання не нательо релевантна за описоване ситуації.

Дієслова *муряц ше*, *чиряц ше* и *давиц ше*, зот додаваньом префікса *за-* поставаю дієслова законченого вида без пременки свойого лексичного значеня – напр. *И док ше оецц анї не сцигнул огляднуц, замурил сом ше на саме дно, ягод муряц, намацал з руку єдну фляшу и вискоцел з ню на поверхносц води* (ДюП); *По тєраз виратовани лем 12 особи з ладї котра ше вчєра виврацєла и зачирєла, прєноши Ройтерс* (РТВ: 02.06.2015.); *Вєцєй як 450 людєе ше задавєли у рики Янгцє* (РТВ: 02.06.2015.). Дієслово *давиц ше*, окрем префікса *за-*, може достац и префікс *по-* хтори образує синонимне дієслово зот дієсловом *задавиц ше*. Дієслово *подавиц ше*, за розлику од *задавиц ше*, ма конотацию же ше підводне рушанє реализує зот множеством живих субєктох – напр. *Вони думали же их вола, поскакали та ше шицки подавєли* (ЗГ, 2016/4). Цо ше дотика дієслова *затопиц ше*, як зме уж гуторєли горе (у 3.3.3.), тото дієслово настало од дієслова незаконченого вида *топиц ше*, хторе ма іншаке значенє у сучасним язичу, и нет видового корєлата за тото дієслово. Тота лексема вообщє не ма префіксалну продуктивносц и хаснує ше лем у форми законченого вида зот префіксом *затопиц ше* – напр. *Ладя ше затопєла коло 6,30 по локалним часє при Камчатки на коло 250 километєри южно од города Магадана* (= приклад [31]). Деривацийну систему дієслів підводного рушання мож илустровац зот табєлу представєну нїжєй:

³ При префіксацийї дієслова *муряц ше* и *чиряц ше* меняю вокал у своєй дієсловней основи: НСВ *муряц ше/чиряц ше* → СВ *за-муриц ше/за-чириц ше*.

Табела 6. Деривациона система руских дієсловох подводного рушання

Дієслова:	Префікси	Основни значеня:
<i>муряц ше</i>	ЗА-	Чиста перфективизация.
<i>чиряц ше</i>	ЗА-	Чиста перфективизация.
<i>затопиц ше</i>	–	Настало од дієслова <i>топиц ше</i> , не ма продуктивносц у сучасним руским языку.
<i>давиц ше</i>	ЗА-	Чиста перфективизация (число субектох не релевантне).
	ПО-	Затопене множества живих субектох до води без контролю.

5. ЗАКЛЮЧНИ КОМЕНТАР

У той роботы розпатрена лексична и деривациона система дієсловох рушання у води/на води у руским языку. Результати нашей анализи указую же руска система дієсловох рушання у води/на води ма одредзену семантичну організацію и у ней типологійно релевантни семантични параметри бавя значну улогу. Операючи ше на результати нашей анализи, можеме охарактеризовац руску систему дієсловох рушання у води/на води на шлїдуюци способ:

(i) У рускей системи дієсловох рушання у води/на води, як и у системох других языкох швета, мож видзелїц даскельо релевантни семантични параметри – аниматносц субекта (*муряц ше* vs. *чиряц ше*), можлівосц контролю рушання (*муряц ше* vs. *давиц ше*), типи рушання чечносци (неутралне рушанє чечносци – *чечиц*, за мали цек – *чуриц*, без контакта з поверхносцу – *ляц*), медзитим, за руски язык не тельо релевантни параметер „активносц плїваня“ понеже лексема *плївац* покрива скоро цалу семантичну зону плїваня и лоцированя у води/на води;

(ii) При префіксалох хтори образовани од дієсловох рушання у води/на води можеме обачиц даскельо типи префіксалней деривациї – (1) модификация (конкретизация) просторного значеня жридлового дієслова (напр. *плївац* → *виплївац* ‘плївац вонка зоз завартого протосра’; *чечиц* → *пречечиц* ‘рушанє чечносци на други бок’), (2) модификация акционального значеня жридлового дієслова (напр. *плївац* → *заплївац* ‘почац плївац’; *чуриц* → *начуриц* ‘рушанє малого цека чечносци у велькей мири’) и (3) чиста перфективизация (напр. *муряц ше* → *замуриц ше*; *давиц ше* → *задавиц ше*).

Kaname Okano

LEXICAL AND DERIVATIONAL SYSTEM OF RUTHENIAN AQUA MOTION
VERBS

Summary

This paper analyses the Ruthenian lexical system of motion verbs, especially the verbs describing aqua motion (e.g. *pljivac* ‘swim’, *čečic* ‘flow’, *murjac še* ‘dive’ etc.). The aim of this paper is to provide a systematic description of the Ruthenian aqua motion verbs which have been less studied so far in Ruthenian linguistics by using the theoretical framework of the lexical typology which is gaining more importance in contemporary linguistic research. The first part of the paper gives a brief overview of the semantic field of aqua motion which can be divided into three main semantic zones: (1) semantic zone of motion and location in water, (2) semantic zone of flowing, (3) semantic zone of underwater motion. The second part of the paper provides a semantic analysis of the Ruthenian aqua motion verbs. The attention is paid to the usages of these lexical units in their primary meanings and their distribution in the semantic field of aqua motion. The third part of the paper examines a derivational system of the Ruthenian aqua motion verbs, focusing on the prefixation and semantic modification of the verbs in question. The conclusion of the paper presents the summarized results of our analysis provided in this paper and some characteristic features of the Ruthenian lexical system of the aqua motion verbs.

Keywords: semantics, lexicology, lexical typology, verbs of aqua motion, Ruthenian language.

ЛИТЕРАТУРА

- Ganenkov, D.S. (2007). *Glagoly peremešenija v vode: južnoslavjanske jazyki*. Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red.) *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*: 286–304. (Cyrillic)
- Klajn, I. (2002). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku 1: slaganje i prefiksacija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Koptjevskaja-Tamm, M. (2008). “Approaching lexical typology.” Vanhove, Martine (ed.). *From Polysemy to Semantic Change: Towards a Typology of Lexical Semantic Associations*: 3–52. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Koptjevskaja-Tamm, M., Rakhilina, E., Vanhove, M. (2016). The semantics of lexical typology. Rimer, Nick (ed.). *The Routledge Handbook of Semantics*: 434–454. London – New York: Routledge.
- Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red). (2007). *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*. Moskva: Indrik. (Cyrillic)

- Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (2007). Glagoly dviženija i nahoždenija v vode: leksičeskie sistemy i semantičeskie parametry. Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red.) *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*: 27–75. Moskva: Indrik. (Cyrillic)
- Međeši, H. (2013). *Z červenim precahnute: jazični poradi z lektorskih priznačkoch (II čas)*. Novi Sad: Društvo za ruski jazyk, literaturu i kulturu. (Cyrillic)
- Okano, K. (2015). Leksiko-semantičeskie osobennosti glagolov peremešenija v ruskom i serbskom jazykah. Ljudmila Popović, Motoki Nomachi (eds.) *The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology*: 203–218. Sapporo: Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. (Cyrillic)
- Okano, K. (2016). Glagoli kretanja u vodi / na vodi u rusinskom jeziku. *Slavistika XX*: 208–213. Beograd: Slavističko društvo Srbije. (Cyrillic)
- Petruhina, E.V. (2011). *Aspektual'nye kotegorii glagola v ruskom jazyke v sopostavlenii s češkim, slovackim, pol'skim i bolgarskim jazykami*. Moskva: URSS. (Cyrillic)
- Prokof'eva, I.A. (2007). Peremešenie v vode i vody: glagoly plynáč / pływac 'plyt' / plavat' v pol'skom jazyke. Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red.) *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*: 305–314. Moskva: Indrik. (Cyrillic)
- Ramač, Ju. (2006). *Gramatika ruskoho jazika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Rahilina, E.V. (2007a). Tipy metaforičeskih upotreblenij glagolov plavanija. Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red.) *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*: 76–105. Moskva: Indrik. (Cyrillic)
- Rahilina, E.V. (2007b). Glagoly plavanija v ruskom jazyke. Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red.) *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*: 267–285. Moskva: Indrik. (Cyrillic)
- Rahilina, E.V., Plungjan, V.A. (2007). O leksiko-semantičeskoj tipologii. Majsak, T.A., Rahilina, E.V. (red.) *Glagoly dviženija v vode: leksičeskaja tipologija*: 9–26. Moskva: Indrik. (Cyrillic)
- Rahilina, E.V., Reznikova, T.I. (2013). Frejmovyj podhod k leksičeskoj tipologii. *Voprosy jazykoznanija*, 2013. № 2: 3–31. (Cyrillic)
- Segedi, Ksenija. (2004). *Prefiksi sa prostornim značenjem u rusinskom i ruskom jeziku*. Neobjavljena magistrarska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet. (Cyrillic)

- Slobin, D.I. (2006). What makes manner of motion salient? Explorations in linguistic typology, discourse, and cognition. Hickmann, M., Robert, S. (Eds.) *Space in Languages: Linguistic Systems and Cognitive Categories*: 59–81. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Talmy, L. (2000). *Towards A Cognitive Semantics, vol.1: Concept Structuring Systems*. Cambridge: The MIT Press.
- Filipović, L. (2007). *Talking about Motion: A Crosslinguistic Investigation of Lexicalization Patterns*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Šarić, Lj. (2014). *Prostor u jeziku i metafora: kognitivnolingvističke studije o prefiksima i prijedlozima*. Zagreb: Jesenski i Turk.

КОНСУЛТОВАНИ СЛОВНИКИ

- PCC: (2010). *Rusko-serbski slovnjik*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za rusinistiku – Zavod za kulturu vojvođanskih Rusnacoeh. (Cyrillic)
- Skok, P. (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knjiga 1*. Zagreb: JAZU.
- СРС: (1995–1997). *Serbsko-ruski slovnjik, I–II*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Novi Sad: Univerzitet u Novim Sadze, Filozofski fakultet, Katedra za ruski jazik i literaturu – Društvo za ruski jazik i literaturu. (Cyrillic)
- ЭСРЯ: Fasmer, M. (1986–1987). *Ėtimologičeskij slovar' russkogo jazyka, I–IV*. Moskva: Progress. (Cyrillic)

ЖРИДЈА ПРИКЛАДОХ

- ДюП: Papharhaji, Đu. (1999). *Zapor: vibrana proza*. Novi Sad: NVU Ruske slovo http://www.rusnaci.org/rusnaciorg/Knjizki/Zapor/zapor_2.htm (Cyrillic)
- ЗГ: *Zahradka: časopis za dzeci*. Novi Sad: NVU Ruske slovo. (Cyrillic)
- ИМ: Međeši, I. (2011). *Špaciri po spodku dunca*. Novi Sad: Studentski kulturni centar. (Cyrillic)
- МАК: *МАК Kulturno-politični časopis za mladix*. Novi Sad: NVU Ruske slovo. (Cyrillic)
- РНИ: *Rusnaci na internetu* <http://www.rusnaci.org/rusnaciorg/Default.aspx> (Cyrillic)
- РС: *Ruske slovo*. Novi Sad: NVU Ruske slovo <http://www.ruskeslovo.com/> (Cyrillic)

РТВ: *Radio-televizija Vojvodini*. Novi Sad <http://www.rtv.rs/rsn/> (Cyrillic)

СРК: Latjak, Ђу. (1987). *Sučasna ruska kucharka*. Novi Sad: NVU Ruske slovo

<http://www.rusnaci.org/rusnaciorg/Knjizki/SucasnaKuharka/01->

РОСАТНИ_ВОК.htm (Cyrillic)